

Kanteluasiani dnro 622/1/05

Kantelijan vastine oikeuskanslerille tsunamin uhrien matkaansaattohartauksia koskevassa kantelussa

Kantelija: Dos. Jouni Luukkainen

puheenjohtaja

Pääkaupunkiseudun ateistit ry

Castréninkatu 10 C 53, 00530 HELSINKI

p. (09) 7534 703, (09) 191 51443, jouni.luukkainen@helsinki.fi

Vastinetilaisuus: Esittelijäneuvos Jorma Snellman lähetti 5.10.2005 tiedokseni jäljennökset kantelukirjoitusteni 23.6.2005 ja 29.7.2005 johdosta opetusministeriöltä hankitusta 26.9.2005 annetusta selvityksestä (seuraavassa OPM) ja siihen liittyvästä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen 18.8.2005 annetusta lausunnosta (seuraavassa KH). Minulle varattiin tilaisuus antaa selvityksen johdosta vastineeni 18.11.2005 mennessä. Katson, että vastineeseen minulla on tosiaankin aihetta.

Kanteluni liittyy myös kanteluuni dnro 255/1/05 (ratkaistu) tsunamin kuolonuhrien ekumeenisista muistohetkestä Helsinki–Vantaan lentoasemalla sekä kanteluuni dnro 1374/1/04 (kesken) kirkkojärjestyksen hautaustoimilain vastaisuudesta.

Huomasin, että kanteluni liitteenä 15 olevassa sähköpostiviestissä olin valitettavasti vahingossa väärin puhutellut poliisiylitarkastaja Martti Kunnasvuorta Martti Keravuoreksi. Huomautan, että KH:n sivun 2 viimeisessä kappaleessa tulee lukea ”kohta 19”, ei ”kohta 18”, ja että OPM:n sivun 1 ensimmäisessä kappaleessa tulee lukea ”29.7.2005”, ei ”29.8.2005”.

Vastineeni: KH:n mukaan tapahtumien kuvailuni pitää pääosin paikkansa. Erityisesti KH ei kiistä sitä, että vainajista ei hankittu kirjallista dokumenttia uskonnollisen tilaisuuden järjestämisen pohjaksi.

KH viittaa siihen, että jouduin tapahtumien kuvailussa nojautumaan usein pelkkiin lehtitietoihin. Mutta aineistonihan oli kyllä monipuolisempi, kuten esimerkiksi SLS:n verkkosivun paljastava ja hätkähdyttävä valokuva (liite 3). Tarjoamani tiedoitan ovat joka tapauksessa myös perusteellisemmat kuin Ahtisaaren tutkintalautakunnan loppuraportissa, jossa on vain viittaus ”ns. matkaansaattotilaisuuteen”.

KH:n mukaan matkaansaattohartaus koostuu papin lukemasta raamatunkohdasta ja rukouksesta Kirkollisten toimitusten kirjan Läheisen kuoltua -toimituksesta, ja se järjestetään eri arktusvaiheiden välissä. Tämä on yhtenevää Lapin Kansassa kerrotun kanssa muuten, paitsi että toimittaja kertoi papin rukoilleen vainajille lepoa ikuisessa rauhassa. KH halusi ehkä kertoa, että rukous ei tarkalleen ottaen ole

tuon sisältöinen, vaan kyseessä on vain toimittajan mukaelma. Totta onkin, että kirkon kotisivuilta <http://www.ev1.fi> löytämäni Kirkollisten toimitusten kirjan osan 3. Rukoushetkiä kohdan Suru luvun Läheisen kuoltua rukousjakson missään kolmessa rukousvaihtoehdossa ei ole sanoja ”lepo ikuisessa rauhassa”. Mutta ero ei ole oleellinen, ja onhan oireellista, että toimittaja on voinut tuollaiseen käsitykseen päätyä. Toisaalta mikään noista kolmesta rukouksestaakaan ei sellaisenaan voine olla käytössä, sillä kaikissa niissä on osana vainaja ”NN”, ja KH:n mukaan rukous on anonyymi, jollaisen käsityksen toki itsekin olin saanut. Vainajaan rukouksessa viitataan siis nimettömänä, mutta viitataan joka tapauksessa. Mutta entäpä, jos rukousjaksosta olikin poimittu ristimerkkiin ja kasvojen peittämiseen liittyvät sanat ”... ikuinen valo sinua valaiskoon” ja ”... johtakoot sinut ikuisen elämään”? Sellaisesta tuskin kuitenkaan on ollut kyse. Mutta ulkopuolinen ei voi päätellä, mistä rukouksessa sitten puhutaan. Se ei kyllä ole kanteluni kannalta tärkeitäkään.

Oleellista on, että matkaansaattohartaudessa vainaja on elimellisesti läsnä ja rukousten osana. Ei ole niin, että vainaja saatettaisiin matkaan vailla uskonnollisia menoja ja papin läsnäoloa, ja erikseen sitten pidettäisiin vainajaan sitomaton hartaustilaisuus siihen halukkaille työntekijöille aiheena heidän työnsä raskaus. SLS:n termi matkaansaattohartaus viittaa vainajaan, ei työntekijöihin. Vainajaa käytetään uskonnonharjoittamisen kohteena ja välikappaleena. KH haluaa painottaa, että papin toimittama rukoushetki ei kohdistu ”ensisijaisesti” vainajaan, vaan on tarkoitettu läsnäoleville, vainajan kotiuttamista valmistelevalle henkilöstölle, mutta kohdistuuhan se silloin myös vainajaan toissijaisesti. KH:n mukaan toimituksen tekstivalinnoissa korostuisi muut kuin vainaja. Mutta Läheisen kuoltua -toimitus ei voi olla yksin läsnäolevia koskeva. Toimituksen ohjeiden mukaan tämä rukoushetki (saattohartaus) vietetään omaisten pyynnöstä — vaikkakaan ei siis nyt —; se pidetään pitilashuoneessa, sairaalan kappelissa tai kodissa — siis selvästi vainajan ruumiin äärellä — ; ja vainajan rinnalle voidaan asettaa kukkia.

KH kertoo, että eräs työntekijä oli kuvannut muistohetken tarpeellisuutta sanoin ”...että me säilytään ihmisinä”. Mutta tuon työntekijän ihmisenä säilymiseen tarvitaan silloin muistohetken uskonnollisen luonteen tähden, että uskonnottomasta vainajasta tehdään epäihminen: tämän elämä ja vakaumus mitätöidään. Kyllä muistohetki voidaan uskonnottomallekin järjestää; sen vain tulee olla uskonnoton. KH:n mukaan kaikkien työntekijöiden läsnäolo on vapaaehtoista, eli uskonnollisesta muistohetkestä voi kieltäytyä. Niin tulee ollakin perustuslain tähden. Mutta vielä parempi olisi järjestää ainakin uskonnottomille vainajille uskonnoton muistohetki, jotta yhdenkään työntekijän ei tarvitsisi kieltäytyä omantunnon vastaisesta uskonnon harjoittamisesta eikä myöskään varsinkaan siksi, että kokisi silloin koska tahansa osallistuvansa hautarauhan rikkomiseen.

Olen pitkään ajatellut, että kirkon pitäisi kyllä kehittää toimituksia surevia kristittyjä varten tilanteisiin, joissa vainaja on uskonnoton ja hänen ruumiinsa on pidettävä muualla eikä häneen itseensä puututa mitenkään. Mutta palaan tähän ideaani alempana toisessa yhteydessä.

KH:n mukaan matkaansaattohartautta seuraa lyhyt hiljaisuus. Se on ilmeisesti se hiljainen hetki, josta oli julkisuudessa alustavasti puhetta, mutta josta ei kuitenkaan missään sitten näkynyt mainintaa. Hyvä, sillä uskonnottomille vainajille olisi näin voitu kätevästi järjestää pelkkä hiljainen hetki ja jättää matkaansaattohartaus pois. Mutta edeltääkö hiljaista hetkeä sanat ”kuule nyt myös hiljainen rukouksemme”, jotka edeltävät rukousjakson ensimmäiseen rukousvaihtoehtoon sisällytettyä hiljaisuudeksi merkittyä osuutta? Helsinki–Vantaan lentoasemalla hiljainen hetki edeltää ekumeenista muistohetkeä, ja on siis joka tapauksessa ongelmaton.

Kirkkohallituksen antama opetusministeriön siltä pyytämä selvitys vainajille järjestetyistä uskonnollisista tilaisuuksista ei tilaisuuksien sisällön kuvaamisen osalta muuta käsitystäni, että uskonnottomien vainajien osalta käytäntö on moitittavaa kaikin kantelussani esittämilläni tavoin.

Esitin, että papit olivat joko itse ”tuppautuneet” mukaan tai lisäksi heidät oli mukaan pyydetty. Edelliselle asiallisempi ilmaisu olisi toki ollut, että kirkko pappien puolesta olisi pyytänyt heidän mukaan pääsyään. Sellaista pyyntöä ei KH:n mukaan kirkko siis ollut esittänyt. Kyse ei kuitenkaan ollut pelkästä valtion viranomaisten pyynnöstä, vaan KH:n mukaan myös ”vakiintuneesta yhteistyöstä”. Mutta, kuten kantelussani kerron, kirkon ja SLS:n verkkosivujen mukaan kyseessä on ”hengellinen ulottuvuus työssä”, ja ”pappien tehtävänä on huolehtia, että” tämä ”tulee otetuksi huomioon”. Sanat kertovat röyhkeästä ja säälimättömästä asenteesta uskonnottomia vainajia kohtaan; heidän kohdallaanhan kun ei voi olla kyse mistään uskonnollisista yhteyksistä. Huomattakoon, että tämä juuri oli kantelussani se kohta, jossa tulkitsin kirkon suhtautumista ottamaansa tehtävään.

KH puolustaa käytäntöä sillä, että vainajien kohtelussa tarvitaan sitä asiantuntemusta, jota kirkon työntekijöillä on. Mutta juuri heiltä puuttuu nimenomaan se ratkaiseva asiantuntemus uskonnottomista ihmisistä ja vainajista, joka taas minulla uskonnottomalla ihmisellä on. Minulle on olemassa sekä uskontoisia ihmisiä että uskonnottomia ihmisiä, ja minulle heidän eronsa säilyy heidän kuollessaankin. Kirkko taas ei tahdo uskonnottomien olemassaoloa myöntää. Sen käytännöt, paitsi poissa pitäytyminen, eivät silloin voi olla uskonnottomien vainajien arvoa kunnioittavia.

Kantelussani on kyse myös kirkon valtionkirkollisesta asemasta. Koulun uskononopetuksen ja kirkon jäsenyyden pakkoineen se näkyy raskaana lapsen ja nuoren elämässä, ja siksi mielestäni on pyrittävä valtion maallisuuteen. Matkaansaattohartaus kaikille vainajille ottamatta selvää, onko siihen oikeutta, taas ajaa valtionkirkollisuutta niitä hyväksikäyttäen, jotka eläessään ovat tästä valtionkirkollisuudesta eniten kärsineet. Valtion viranomaiset eivät ole halunneet tai osanneet kirkkoa mukaan pyytäessään tehdä rajausta matkaansaattohartauksien kohdevainajiin, ja tukevat silloin tuota valtionkirkollisuutta.

KH viittaa puolustukseksi siihen, ja OPM toistaa tämän, että suomalaisessa yhteiskunnassa 98% kuolleista saa kristillisen hautauksen. Näin nämä tahot haluavat yhdistää matkaansaattohartaudet ja hautaamiset. Myös minun mielestäni nämä asiat ovatkin läheisissä tekemisissä keskenään, sillä vaikka hautaustoimilaki koskee vain

hautaamista, niin mielestäni sen periaatteet olisi hyvä muistaa ja niitä olisi hyvä noudattaa myös matkaansaattohartauden tapaisessa vainajan käsittelyssä. Näinhän kantelussani esitin, ja on hyvä, kun KH ja OPM tulivat kannalleni.

Mutta minulle itselleni luku 98% kertoo kyllä muusta kuin siitä, mitä KH ja OPM sillä ajavat. Lukuhan on surullinen ja häpeällinen. Sehän ei suinkaan kerro, kuinka moni vainajista oli joko kuulunut johonkin kristilliseen uskonnolliseen yhdyskuntaan tai sellaisiin kuulumatta esittänyt kirjallisen (tai ylipäätään todistusvoimaisen) toivomuksen kristillisestä hautaan siunaamisesta tai antanut omaisilleen kirjallisen suostumuksen sellaisesta hautauksesta. Tuollaisten ihmisten osuus noista kristillisesti haudatuista oli ehkä jopa 10 %-yksikköä pienempi, vaikka kuolleet kuuluivatkin kirkkoon ikänsä tähden useammin kuin väestö keskimäärin. Voidaan joka tapauksessa päätellä, että hyvin moni ihminen haudataan kristillisesti, vaikka on elänyt uskonottomasti ja vaikka on juuri tämän uskonottoman elämänsä tähden odottanut saavansa uskonottoman hautauksen. Jokainen uskonnoton vainajahan oli saattanut ajatella, että tottahan juuri hän saisi uskonottoman hautauksen ja pääsisi siis tuohon 2% osuuteen (unohdetaan nyt ei-kristilliset uskonnolliset hautaukset) ja että ne onnettomat uskonottomat, jotka myös olivat hänen laillaan odottaneet saavansa uskonottoman hautauksen, mutta tulleetkin haudatuksi uskonnollisesti eli joutuneet 98% osuuteen, olivat joitain aivan muunlaisia ihmisiä. Kuitenkin ilmeisesti siis hyvin monet noista vainajista, jotka kuvittelivat pääsevänsä 2% onnekkaaseen osuuteen, olivat surkeasti erehtyneet. He vain eivät voi enää valittaa. Jos olisin itse sattunut kuolemaan vielä joitakin vuosia sitten, kohtaloni olisi voinut olla juuri sellainen. Mutta heidän puolestaan väitän, että lukuun 98% kätkeytyy massiivinen määrä hautarauhan rikkomisia.

Kirkkoon kuulumattomuus itsessään on vahva kannanotto; siihen verrattuna kirkkoon kuuluminen on yleensä ottaen heikompi kannanotto, sillä harvahan on itse liittynyt kirkkoon. Kirkosta on alle 18-vuotiaana vaikea päästä eroamaan. Itse en saanut 15-vuotiaana vanhempieni suostumusta siihen, vaikka olisin ollut valmis eroamaan 11–12-vuotiaana. Kirkosta erottuani jäin ihmettelemään eräitä luokkatovereitani; toisin kuin minä he eivät ottaneet totuutta lähtökohdakseen suhtautumisensa kirkkoon, vaan jatkoivat kirkon jäseninä perustellen tätä muilla syillä. Kuinka voisi ajatella, että kun kirkosta sitten on päässyt eroamaan, ero ei lähtökohtaisesti tarkoittaisikaan täyttä totta? Johdonmukaisuutta kunnioittaen sen täytyisi totta tarkoittaa. Jos taas joku on kuulumatta kirkkoon, mutta toivoo silti saavansa kirkollisen hautauksen, on hänen mielestäni ilmaistava tämä toivomuksensa selvästi, ja silloin siis kirjallisesti, korjatakseen tämän epäjohdonmukaisuutensa. Jos taas kirkkoon kuulumaton on välinpitämätön kysymyksen suhteen, tyytyköön sitten siihen, että häntä kohdellaan johdonmukaisesti ajattelevien ehdoin eli heidän, joille kirkkoon kuulumattomuus merkitsee kirkon ulkopuolisuutta myös kuollessa. Eihän välinpitämätöntä ihmistä voi loukata se, että hänet haudataan uskonottomasti, jos hän ei kerran koko kysymyksestä välitä. Hän ei olisi ollut uskonnollistakaan hautaamistaan vastaan, mutta ratkaisevaa on, että tätä seikkaa ei voi ottaa lähtökohdaksi, koska

muutoin uskonnollinen hautaaminen voisi tulla niidenkin osaksi, jotka olisivat sitä vastaan ja jotka ovat selvästi ilmaisseet tämän vastustavan kantansa olemalla kuulumatta kirkkoon.

Merkitsisikö kirkkoon kuulumisen sitten mitään, jos kirkkoon kuulumattomuus ei merkitsisi? Tilannehan voi olla se, että vanhemmat kuuluvat kirkkoon, mutta heidän aikuiset lapsensa eivät. Pitäisikö lasten ottaa vanhemman hautajaista järjestäessään huomioon vainajan kirkkoon kuulumisen? Eivät kai hautajaiset, joissa puhujina olisivat vainajan lapset, mutta vain he, ja jotka olisivat sen tähden uskonnottomat, voisi sinänsä olla vainajaa loukkaavat. En ole tällaisista hautajaisista kylläkään kuullut. Mutta toisaalta vainajan voitaisiin ajatella tarkoittaneen kirkkoon kuulumisellaan myös sitä, että hänen hautaamisensa tulisi tapahtua kristillisin menoin. Silloin tästä odotuksesta poikkeaminen voisi herättää pahennusta; se olisi voinut herättää vainajassa itsessään pahennusta hänen vielä eläessään hänen lastensa kerrottua suunnitelmistaan hänen hautaamisensa varalle. Arvatenkin se voisi herättää pahennusta myöskin ulkopuolisissa. He voisivat myös uhata noita lapsia ja heidän kaltaisiaan, että jos nämä eivät järjestä vanhemmalleen uskonnollista hautaamista, heidän tulee pelätä sitä, että heidät itsensä sitten haudataan uskonnollisesti. Mutta niinhän voisi nykyään tapahtua siitä huolimatta, että he järjestäisivätkin kirkkoon kuuluville uskonnollisen hautaamisen. Joka tapauksessa he ottavat tämän mahdollisuuden huomioon jo nyt, ja ottavat kunnioittaakseen vainajan eläessään tekemän valinnan toivoessaan saavansa omalle valinnalleen saman kunnioituksen. On sitten eri asia, jos uskonnollisen hautaamisen järjestänyt ei itse siihen osallistu sen uskonnollisuuden tähden ja vaikkapa siksi, että tällaisille kanteluille on tarve tai että kirkko ylipäättään rikkoo uskonnonvapautta monin tavoin. Mutta jos taas se näkymä ei olisi vainajaa miellyttänyt, hänen olisi joko ollut otettava se kestääkseen tai sitten eläessään selvästi ilmoitettava, että hänen lapsensa saavat haudata hänet uskonnotomasti.

Luku 98% ei ole ongelman ratkaisu, vaan se on osa ongelmaa. Ihmettelen myös KH:n ja OPM:n logiikkaa tässä; kun erosin kirkosta, erosin, vaikka olisin tullut ainoaksi ihmiseksi kirkon ulkopuolella. Vakaumus ei synny enemmistöäänestyksellä.

KH viittaa Ruotsiin. Se on kuitenkin hyvin huono esimerkki, sillä valtionkirkollisessa Ruotsissa (valtion ja kirkon ero on kaukana täydellisestä) on esimerkiksi kaikille pakollinen uskontotieto-nimisenä oppiaineena tunnettu kristillinen uskonnonopetus (erään oppikirjasarjan sisältö on perusteellisesti kuvattu Erkki Hartikaisen artikkelissa Vapaa Ajattelija -lehden 6/2002 sivuilla 5–11). Vertailu Suomeen, jossa on katsomusvapautta sentään suurin piirtein kunnioitettava elämäkatsomustietoppiaine uskonottomien vanhempien lapsille, osoittaa minulle, että en olisi koskaan voinut asettua pysyvästi asumaan Ruotsiin, sillä se olisi merkinnyt periaatteellista pidättäytymistä lasten hankkimisesta. Suomen ja Ruotsin eroon tässä suhteessa ovat johtaneet historialliset, yli sadan vuoden taakse menevät seikat. Ruotsissa uskonnoton vähemmistö on myös vain heikosti järjestäytynyt, eikä se ole pystynyt saamaan itsestään irti valitusta kansainvälisiin ihmisoikeuselimiin tuosta pakollisesta

uskonnonopetuksesta.

KH väittää, että rikoslain kohta, jossa hautaamattoman ruumiin käsittely pahennusta herättävällä tavalla tuomitaan hautarauhan rikkomisena, liittyisi muka olennaisesti vain hautaamiseen. KH vapauttaisi siis nekrofilin vastuusta, kunhan tämä vain toimisi hyvissä ajoin ennen vainajan hautaamista. Muutenkin KH:n selittelyt, että pappi toimittamassa uskonnollisia menoja uskonnottoman vainajan ruumiin äärellä ei olisi pahennusta herättävää, muistuttaa pedofiilin selittelyjä, että eihän hän mitään pahaa lapselle tehnyt. Me kaikki harvoja pedofiilejä lukuunottamatta osaamme pitää lapsen puolta, mutta eihän samanlainen kirkon enemmistöasema oikeuta sitä käyttämään puhevaltaa vähemmistönä olevien omien uhriensa, uskonnottomien, puolesta.

KH kertoo minun kantelussani lisäksi toteavan, että kirkollista hautaan siunaamista toivomattomille vainajille ollaan entistä yleisemmin järjestämässä ekumeenisia muistotilaisuuksia ja siten heidän vakaumustaan loukataan. KH väittää lehtitietoihin perustuneiden väitteideni olleen epätarkkoja ja epäasiallisia. Miten niin epätarkkoja ja epäasiallisia? Nimenomaan lehtitiedothan osoittivat vakuuttavasti, että eräs tunnettu kirkkoon kuulumaton tsunamin kuolonuhri ei ollut esittänyt toivetta kirkollisesta hautaan siunaamisesta, jollaista hänelle ei järjestettykään, mutta että silti hänelle järjestettiin sen sijaan kirkossa uskonnollinen muistotilaisuus, jonka sitten kirkkoa lähellä oleva kolumnisti (kanteluni liitteessä 14; tätä kohtaa en kanteluuni lainannut) yhtyi hyväksymään vainajan vakaumusta kunnioittavaksi. KH vastustaa asiasta hyvin huolestuneena esittämiäni moitteita ja varoituksia, koska ne KH:n mukaan johtaisivat vainajan omaisten uskonnonharjoittamisen rajoittamiseen. Mutta kysehän on siitä, että toisaalta tuollaisen uskonnonharjoittamisen välikappaleena käytettäisiin vainajan hautaamatonta ruumista, mikä uskonnottoman vainajan tapauksessa on mielestäni pahennusta herättävää ja siis hautarauhan rikkomista, ja toisaalta tuollaisessa uskonnonharjoittamisessa toimisivat kirkon papit, eivät vain yksityiset ihmiset, jolloin asia olisi siis myöskin saatettavissa oikeuskanslerin tutkittavaksi, minkä vuoksi minun oli täysin sopivaa siitä kantelussani kertoa.

Tähtään niin tällä kantelullani kuin kahdella muulla aiemmin tekemälläni kantelulla siihen, että uskonnollinen yhdyskunta saisi järjestää siihen kuulumattomalle vainajalle uskonnollisen tilaisuuden vain vainajan jättämällä kirjallisella luvalla. Sellainen kirjallinen käytäntö kyllä syntyisi. Monelle olisi varmaankin myös helpompaa ilmoittaa kyseinen toiveensa liittymällä asianomaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Jäsenyyden arvo nousisi arvaamattomissa määrin. Toiset taas saattaisivat antaa suostumuksensa omaisten pyyntöön saada haudata hänet uskonnollisin menoin. Toki valinnat voisivat muuttua paljonkin, sillä esimerkiksi kirkkoon kuuluvat kihlakumppanit ottavat monesti mieluummin siviilivihkimisen kuin kirkollisen vihkimisen, vaikka jälkimmäinen voidaan tarvittaessa järjestää pienimuotoisenakin ja vaikka eronneidenkaan kirkollisessa vihkimisessä ei ole ongelmia. Vastaavasti uskonnotonta vainajaa käsiteltäisiin uskonnottomasti, eikä siinä välttämättömyydessä koettaisi ongelmaa. Vakaumuksen kunnioittamista ja käytäntöjen selkiintymistä juuri ajan,

ja muutoksia en pelkää. Muutoksista huomautan, että kirkollisten vihkimisten osuus kahden kirkon jäsenen avioliiton solmimisessa on laskenut huomattavasti, eikä siitä ole juuri pidetty puhetta, ja kuitenkin kirkollisten hautaamisten osuus tuskin laskisi yhtä alas kuin kirkollisten vihkimisten, vaikka kirkollisen hautaan siunaamisen olisi perustuttava vainajan eläessään tekemään valintaan.

Mutta minun ei omassa ajattelussani tarvitse jäädä tähän. Palaan nyt ideaani, että kirkon pitäisi kehittää toimituksia surevia kristittyjä varten tilanteisiin, joissa vainaja on uskonnoton (tai muun uskonnollisen yhdyskunnan kuin kirkon jäsen) eikä häneen itseensä voida puuttua. Vainaja haudattaisiin ja häntä muisteltaisiin uskonottomasti (tai tuon toisen uskonnollisen yhdyskunnan tapojen mukaisesti) erikseen. Vainajan luterilaisuskovat omaiset voisivat kuitenkin järjestää kirkon myötävaikutuksella itsellensä kirkollisen tilaisuuden (tai tilaisuuksia), johon vainaja ei liittyisi ja joka ei kenenkään odotuksissa olisi hautaustilaisuus eikä myöskään esimerkiksi Kirkollisten toimitusten kirjan mukainen Läheisen kuoltua -rukoushetki vainajan ruumiin äärellä. Kyseessä olisi siis ”tilaisuus vainaja NN:n kristittyjen omaisten lohduttamiseksi”; puheiden ja toimitusten kohteena olisivat nämä omaiset, ei vainaja vähäisimmästäkään määrin. Tilaisuutta ei mainittaisi vainajan kuolinilmoituksessa. Tällaisia tilaisuuksia on jo aikojen kuluessa saattanut ollakin. Niille vain ei ole säädetty mitään erityistä muotoa. En vie ajatustani pidemmälle; se olisi kirkon tehtävä. Totean vain, että kyseessä olisi tilaisuus, jonka omaisiin rajoituvilla funktioilla kirkko nykyään perustelee uskonottomien vainajien hautaan siunaamisen ja muut uskonnolliset toimitukset itse vainajille. Uskonnotonta vainajaa ei käytettäisi välikappaleena uskonnonharjoittamisessa.

OPM katsoo, että rikoslain 17 luvun 12 §:n hautarauhan rikkomista koskeva säännös ei sovellu tapauksessa kyseessä olevaan matkaansaattohartauteen. OPM (= opetusministeriön selvitys) ei viittaa opetusministeriön eduskunnan hallintovaliokunnalle antamaan vastineeseen, joka on kanteluni liite 8. Kuten kantelussani olen esittänyt, mielestäni ratkaisevaa tuossa vastineessa oli, että siinä hautarauhan rikkomisen hautaamattoman ruumiin pahennusta herättävän käsittelyn muodossa selitettiin olevan mahdollista myöskin puhtaasti psyykkisenä tekona, ei vain fyysisenä tekona kuten rikoslain esitöissä. Tuossa yhteydessä, hautaustoimilain eduskuntakäsittelyssä, teolla tarkoitettiin vainajan tahdon vastaista hautaan siunaamista. Tietysti teossa on myös fyysistä, kuten vainajan ruumiin epäasiallista saattamista kirkolliseen tilaan ja papin tietoista asettumista vainajan ruumiin ääreen varmaankin toisin kuin kertaakaan vainajan eläessä kirkkoon kuulumatta.

Nytkään OPM ei torju tätä rikoslain tulkintaa, siis sitä, että hautaan siunaaminen voisi olla hautarauhan rikkomista. Mutta OPM siis katsoo, että matkaansaattohartaudet eivät olisi hautarauhan rikkomista. On mielestäni kylläkin kestävä tontä, että OPM kuitenkin vetoaa tässä kristillisiin hautaustapoihin. Jos nimittäin kaikille tsunamin kuolonuhreille ilman dokumentoituja perusteita järjestetään matkaansaattohartaus, kyseessä pitäisi olla seikan, jonka rikoslain kannalta täytyisi olla täysin riippumaton hautaustavoista. Mielestäni esimerkiksi matkaansaattohartaudet

ja ekumeeniset muistohetket olisi tyystin voitu jättää pois kaikkien tsunamin uhrien käsittelystä, eikä kyseessä olisi ollut hautarauhan rikkominen. Mutta nyt OPM vetoaa siihen, että suomalaisista 98% siunataan haudaan kristillisin menoin. Täten OPM tietien tahtoen yhdistää hautaustavat ja matkaansaattohartaudet väittäessään, että kristillisen hartaustilaisuuden ei voitane katsoa olevan epäkunnioittava tai pahennusta herättävä. Niinhän minäkin olen kantelussani tahtonut yhdistää matkaansaattohartaudet ja hautaustavat. Mutta minä vain luen tuon 98% osuuden kahdella ratkaisevalla tavalla toisin kuin OPM. Ensinnäkin sentään 2% hautauksista on uskonnottomia (pieni ei-kristillisten uskonnollisten hautausten määrä voitaneen nyt kai unohtaa). Se on huomattava määrä. Se olisi otettava lukuun matkaansaattohartauksia arvioitaessa. Itse asiassa tietysti yksikin uskonnoton hautaaminen riittäisi tähän; sellaisen vainajan ruumiin ottaminen kristillisen toimituksen kohteeksi hänen matkallaan haudataisiin olisi epäkunnioittavaa ja uskonnottomassa pahennusta herättävää. Toiseksi, tuo 98% on itsessään niin suuri luku, että se jo kertoo uskonnottomia vainajia myös haudattavan epäkunnioittavasti ja pahennusta herättävästi. **Mielestäni siis se, että niin opetusministeriö kuin kirkkohallitus torjuvat väitteeni hautarauhan rikkoutumisen mahdollisuudesta vetoamalla hautaustapohin, päinvastoin osoittaa, että matkaansaattohartauskäytäntöä on tarkasteltava rikoslain kannalta nimenomaan samalla tavalla kuin hautaamiskäytäntöjä.**

OPH tahtoo kiinnittää huomiota siihen, että kanteluni ei koske yksilöityä vainajaa. Vahvistan tämän; kanteluni kohde oli nimenomaan häpäisysäännöksi kutsutun käytäntö; kanteluni ei perustunut yksittäisiin vainajiin. Kantelussani 23.6.2005 perustelin, kuinka häpäisysääntö koskee kaikkia uskonnottomia suomalaisia. Täydennyskirjoituksessani 29.7.2005 sitten erityisesti perustelin, kuinka häpäisysääntö nyt kerran sovellettuna muodostaa pysyvän uhkan vastaisen varalle. Tämä uhka on minua masentava. Edelleen KH:n mukaan kirkon työntekijöiden läsnäolo tarkasteltavassa tapauksessa perustuu vakiintuneeseen yhteistyöhön, eli käytännöllä olisi jo vanhat juurensa. Sisäasiainministeriön tiedotteen 31.10.2005 mukaan kadonneiden listalla olleita henkilöitä on esitunnistettu 168, ja kateissa on edelleen 10 henkilöä. Lehtitietojen mukaan kateissa olevat ovat etupäässä lapsia. Suomalaisuhrien kotiuttamiseen ei siis voi juuri enää puuttua. Seurauksiin, joihin kantelullani pyrin, koskevatkin etupäässä tulevaisuutta. Kanteluni lopussa pyysin oikeuskansleria tutkimaan, onko häpäisysääntö asiaton juuri siksi, että se voi tuottaa hautarauhan rikkomisen. Kysymys pysyy ajankohtaisena.

Suuronnettomuudet ovat tietysti harvinaisia, mutta juuri niiden kerrallisten suurten kuolonuhrimäärien tähden sellaisissa menehtymisen todennäköisyys on kuitenkin varsin varteenotettava. Tämä ajatustapa on esillä myös Ahtisaaren tutkintalautakunnan loppuraportissa, jonka luvusta 5.1 lainaan seuraavan: ”Vertaamalla edellä esitettyjä todennäköisyyksiä havaitaan, että todennäköisyys kuolla tsunamissa oli samaa suuruusluokkaa kuin joutua Suomessa liikennekuoleman tai Itämerellä matkustajalauttaonnettomuuden uhriksi.” Siksi huoleni vastaisuudesta on aivan aiheel-

linen.

OPH:n mukaan käsitykseni, että vainajalle ei tulisi järjestää kirkollista hartauttilaisuutta ilman kirjallista dokumenttia vainajan jäsenyydestä kristillisessä yhdyskunnassa tai hautaustestamenttia, jossa vainaja toivoo saavansa kristillisen hautauksen, ei perustu voimassa olevaan lainsäädäntöön. Missään laissa ei sanatarkasti sellaista olekaan. Mutta olen vedonnut hautaustoimilain periaatteeseen, että vainajan vakuumusta on kunnioitettava hautauksessa, ja esittänyt, että tätä vakaumusta on lähtökohtaisesti pidettävä uskonnottomana, jos ei jokin kirjallinen dokumentti osoita toista. Olen vedonnut myös hautarauhan rikkomista koskevaan rikoslain pykälään, joka hautaustoimilain säätämisen yhteydessä kytkettiin juuri tähän periaatteeseen, mutta joka tietysti kattaa vainajan käsittelyn heti kuolinhetkestä alkaen ja mielestäni koskee siis myös vainajalle järjestettäviä kirkollisia hartauttilaisuuksia. Se, että psyykkiset teot fyysisten ohella voivat rikkoa hautarauhaa, on taas ajatus, jolla on hyvin selvä analogia uudessa työsuojelulainsäädännössä, jossa psyykkinen työsuojelu on tullut fyysisen työsuojelun rinnalle, ja, kuten luottamusmieskoulutuksessa olen oppinut, nostettujen tapausten määrällä arvioiden muodostunutkin hyvin huomattavaksi osaksi työsuojelua.

Onneksi luottamusmiehenä minun ei ole tarvinnut asioihin puuttua. Mutta uuden uskonnonvapauslainsäädännön sisältöön ja käytäntöihin vaikuttamaan halunneena haluan puuttua kantelussani tarkastelemaani asiaan näin lainsäädäntöön nojautuen. On tarpeen saada aikaan muutos — ja on muutoksen aika.

Kantelussani arvelin papin saavan sairaalloista uskonnollista nautintoa tilanteessa, jossa hän mielestäni rikkoo hautarauhaa. Teon minussa herättämä pahennus salli minun käyttää noita sanoja. Mutta toisaalta teossa on kyse myös uskonnolla puolustellusta asiattoman suuren vallan käytöstä ja papin sekä kirkon siitä nauttimisesta. Onko kyse edelleen papin pelosta joutua kohtaamaan uskonnoton ihminen, vainaja, aidosti eli siis välttämättä syrjään vetäytyen? Mitään sellaista ei nyt tule suosia; lainsäädäntö antaa oikeuskanslerille mahdollisuuden korjaukseen.

Jouni Luukkainen